

BÖLÜM 4

ÖĞRENCİLERİN STAJ DENEYİMLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ÇALIŞMA: YÖNETİM BİLİŞİM SİSTEMLERİ ÖRNEĞİ

Nurcan ALKIŞ BAYHAN¹

Esra ÖZMEN²

GİRİŞ

Staj uygulamaları öğrencileri iş hayatına hazırlamada önemli bir yere sahiptir. Bu uygulamalar, öğrencilere hem iş tecrübesi kazanma şansı, hem de eğitim hayatları boyunca edindikleri teorik ve pratik bilgileri gerçek dünyada uygulama imkânı sağlamaktadır (Schambach ve Dirks, 2002). Türkiye’de staj çalışmaları birçok ön lisans ve lisans programlarında mesleki eğitim ya da staj adıyla uygulanmaktadır. Mesleki eğitimler, eğitim öğretim dönemindeki uygulamaları kapsamaktadır. Staj ise yaz ya da yarıyıl tatilindeki uygulamaları kapsamaktadır (Yükseköğretimde Uygulamalı Eğitimler Çerçeve Yönetmeliği, 2021). Staj ya da mesleki eğitimin zorunlu olup olmaması programların müfredatlarına bağlıdır. Bu kapsamdaki programların müfredatları üniversiteden üniversiteye değişmektedir.

Yönetim Bilişim Sistemleri (YBS) disiplinler arası bir araştırma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. İş dünyasında destekleyici teknolojileri içeren bilgisayar sistemlerinin tasarlanması, geliştirilmesi, kullanılması ve kabulü YBS alanında araştırılmaktadır (Bengshir, 2002). Teknolojideki gelişmeler ve ilerlemeler ile birlikte YBS üniversitelerde lisans düzeyinde eğitim veren bir program olarak yer almaya başlamıştır. Türkiye’de de uzun zamandır bir lisans programı olarak genellikle idari bilimler fakültelerinde yer almaktadır (Elci, 2016). Türkiye’de ilk YBS bölümü 1995 yılında Boğaziçi Üniversitesi’nde faaliyet göstermeye başlamıştır. YBS bölümünün 2021 yılı itibarıyla 100’den fazla üniversitede açıldığı gözlemlenmiştir (Damar & Bölen, 2021).

YBS programlarında mesleki eğitim olarak ya da yaz stajı olarak, uygulamalı eğitimler mevcuttur. Bu uygulamalar üniversiteden üniversiteye göre farklılık

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Başkent Üniversitesi, nalkis@baskent.edu.tr

² Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, esra.ozmen@hbv.edu.tr

göstermektedir. Bu çalışma kapsamında YBS programında öğrenim gören lisans öğrencilerinin zorunlu veya isteğe bağlı gerçekleştirdikleri staj ya da mesleki eğitim deneyimlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Ulusal yayınlarda, YBS programlarında staj uygulamalarını değerlendiren çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda bu araştırmanın dört temel hedefi vardır:

- YBS staj uygulamasını tamamlamış öğrenci ya da mezunların staj deneyimlerini değerlendirmek
- YBS programlarındaki staj uygulamalarının olumlu/olumsuz yanlarını belirlemek
- Staj uygulamalarındaki problemleri belirlemek
- İlgili literatüre katkı sağlamak

Bu kapsamda, YBS programı öğrencilerinin staj durumlarının mevcut uygulamalarını değerlendirmek amacıyla, Atatürk Üniversitesi ve Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nden toplam 15 katılımcı ile yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu iki üniversite örnekleme çeşitlendirmek için seçilmiştir. Atatürk Üniversitesi'nde eğitim dili Türkçe ve YBS programında staj isteğe bağlıdır. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nde eğitim dili İngilizce ve YBS programında staj zorunludur. Yapılan çalışmada, öğrencilerin söz konusu staj deneyimleri sonrasında duygu ve düşüncelerinin yanında staj süreci için kurumlar, üniversiteler ve öğrenciler için önerilere de yer verilmiştir.

LİTERATÜR TARAMASI

Staj uygulamaları öğrencilere birçok fayda sağlamaktadır. Bu faydalara örnek olarak; motivasyon artışı, öğrencilerin kavramsal bilgilerini gerçek bir ortamda deneyimleme olanağı, kariyer hedeflerinin belirlenmesi ve şekillenmesi olarak öne çıkmaktadır (Schambach ve Dirks, 2002). Öğrenciler staj programlarından ileride iş bulmalarını kolaylaştırmak için gerekli deneyim ve yetenekleri edinmeyi beklemektedir (Chen, Wang & Chen, 2011). Staj uygulamaları deneyimsel öğrenme olarak tanımlanmakta ve farklı formlarda karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'deki programlarda staj çalışmaları çeşitli ön lisans ve lisans programlarında mesleki eğitim ya da staj adıyla uygulanmaktadır. Mesleki eğitim ya da staj ayrımı yapılan eğitim dönemine göre değişmekte, eğitim-öğretim dönemindeki uygulamalar mesleki eğitim, yaz ya da yarıyıl tatili dönemindeki uygulamalar staj olarak tanımlanmaktadır (Yükseköğretimde Uygulamalı Eğitimler Çerçeve Yönetmeliği, 2021).

Staj çalışmalarının değerlendirmesine yönelik araştırmalar incelendiğinde çeşitli programların staj ve uygulamalı eğitim uygulamalarına ve bu uygulamaların değerlendirmelerine rastlamak mümkündür: turizm ve otelcilik (Çetin, 2005;

Oktaç, Pelit, & Arslan, 2010), ön lisans (Tektaş ve diğçerleri, 2016); öğretmenlik (Tindowen, Bangi, & Parallag Jr, 2019), iç mimarlık (Izadpanah, Kaynakçı Elinç, Söyek Abay, & Küçükköşeler, 2019), sosyal hizmetler (Oral, 2017) bu çalışmalara örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

YBS programlarında uygulanan mesleki eğitim veya staj uygulamalarının değerlendirmesini yapan çalışmalara bakıldığında, Türkiye'deki YBS bölümlerinin staj uygulamalarını değerlendiren bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu çalışmanın ilgili alana ve YBS programlarının geliştirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

Uluslararası literatürde, YBS programlarının staj uygulamalarını inceleyen çeşitli çalışmalara ulaşılmıştır. Mesela, Dasuki, Quaye ve Abubakar (2017) yaptıkları araştırmada Nijerya'da Bilişim Sistemleri öğrencilerinin staj programlarını değerlendirmiştir. Çalışmada elde edilen bulgular, staj programlarının gelişmekte olan ülkelerdeki öğrencilerin yaşamlarını iyileştirmeye katkıda bulunabileceğini göstermiştir.

Başka bir çalışmada Khalil (2015) staj çalışmalarının fayda algısına yönelik bir araştırma gerçekleştirmiştir. Çalışmanın bulgularına göre YBS öğrencileri, İktisat, İşletme, Pazarlama öğrencilerine göre staj uygulamasından daha çok memnuniyet belirtmişlerdir. Yew (2008) yaptığı çalışmada YBS programlarında öğrenci kayıtlarını attırmak için staj programlarının gerekli olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmalara göre YBS bölümlerinde staj uygulamasının gerekliliğinin önemli olduğunu söyleyebiliriz.

YÖNTEM

Bu çalışmada YBS bölümü öğrencilerinin/mezunlarının staj ve mesleki eğitim deneyimleri hakkında bilgi toplamak hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda nitel bir araştırma tasarlanmıştır.

EVREN - ÖRNEKLEM

Araştırmmanın evrenini Türkiye'de lisans eğitimlerini tamamlamış üniversite mezunları ya da staj yapmış lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem grubunu ise YBS bölümünde staj yapan öğrenciler oluşturmaktadır. Nitel veri toplama yöntemi uygulanan çalışmada, 3 kadın, 12 erkek toplamda 15 YBS öğrencisi yer almıştır. Katılımcılara ait demografik bilgiler Tablo 1'de verilmiştir. Katılımcılardan 10 öğrenci zorunlu staj kapsamında, 5 öğrenci ise gönüllü staj kapsamında stajlarını gerçekleştirmiştir. 7 katılımcı stajını özel bir kuruluştaki gerçekleştirirken, 8'i ise kamu kurumunda gerçekleştirmiştir. 9 katılımcı stajın sonunda iş teklifi aldığını belirtmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Örneklem Grubu		N
Cinsiyet	Kadın	3
	Erkek	12
Staj durumu	Zorunlu	10
	Gönüllü	5
Bu stajdan daha önce staj yapma durumu	Yapmış	7
	Yapmamış	8
Staj yapılan kurum	Özel	7
	Kamu	8
Staj sonunda iş teklifi	Almış	9
	Almamış	6

Veri Toplama Yöntemi ve Aracı

Staj yapan öğrencilerden oluşan örneklem grubunun staj deneyimleri hakkında veri toplamak için nitel veri toplama yöntemlerinden biri olan yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yapılandırılmış görüşmede 23 sorudan oluşan bir görüşme formu kullanılmıştır. Kullanılan görüşme formu Ek1'de verilmiştir. Görüşme formu oluşturulurken hem alan yazında yer alan staj çalışmalarından hem de YBS bölümünde görev yapan üç akademik personelin uzman görüşünden faydalanılmıştır. Açık uçlu 23 sorudan oluşan görüşmede katılımcıların staj süreçleri ve staj konusu hakkında görüşleri alınmaya çalışılmıştır. Görüşme formu yaklaşımı temelinde gerçekleştirilen görüşmelerde staj süreci ile ilgili tüm boyutların ve soruların kapsanması amaçlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Görüşme yönteminin kullanılması esneklik, yanıt oranı, teyit gibi unsurlar bakımından oldukça önem arz etmektedir (Bailey, 1982). Görüşme soruları hazırlanırken katılımcılara yöneltilen soruların kolay anlaşılır olması, yönlendirmeden uzak, farklı türde olması gibi özellikler göz önünde bulundurulmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Katılımcılardan yapılandırılmış görüşme yöntemi ile veri toplanmıştır. Katılımcılar ile görüşmeler araştırmacılar tarafından yüz-yüze veya çevrimiçi ortamda ses kaydı alınarak gerçekleştirilmiştir.

VERİLERİN ANALİZİ

Bu çalışmada katılımcılarla yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşme formu ile toplanan nitel veriler MAXQDA 2022 yazılımı kullanılarak analiz

edilmiştir. Toplanan verilerin kavramsallaştırılması, düzenlenmesi ve temaların belirlenmesi amaçlanarak içerik analizi yapılmasına karar verilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

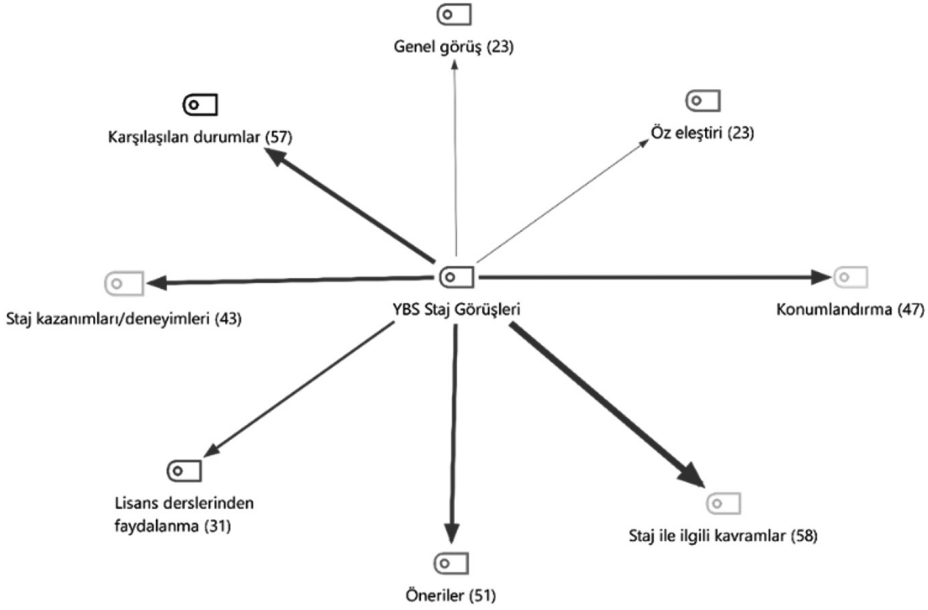
Görüşme formu içerik analizi; verilerin kodlanması, kodları açıklayabilen kategorilerin oluşturulması (tematik kodlama), verilerin kodlara ve temalara göre düzenlenmesi ve kod ve alt kod sınıflandırmalarının yapılarak yorumlama yapılması adımlarından oluşmaktadır. Verilerin tamamı kodlandıktan sonra bir kod listesi ortaya çıkarılmıştır. Strauss ve Corbin (1990) tarafından öne sürülen “verilerden çıkarılan kavramlara göre kodlama” türü benimsenmiştir. Söz konusu kodlar kurgulanırken üç nitel araştırma uzmanı tarafından ayrı ayrı kodlar oluşturulmuş ve nihai kod listesi fikir birliğine varılarak şekillendirilmiştir. Söz konusu uzmanlardan biri veri toplama sürecinde yer alırken diğer iki uzman konuya hakim olmakla birlikte veri toplama sürecinde bulunmamıştır. Bu durum kodlayıcılar arası uzlaşmanın tarafsızlık ve tutarlılık ilkelerine sadık kalınarak sağlandığını göstermektedir. Analiz kapsamında geçerlilik ve güvenilirlik açısından araştırma soruları, kavramların anlaşılabilirliği ve yetkin yorumlama gibi ölçütler dikkate alınmıştır (Arastaman, Fidan ve Fidan, 2018). Bu unsurlar betimleyici, yorumlayıcı ve kuramsal geçerliliği de sağlamıştır.

ETİK ÇERÇEVE

Bu çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Veri toplama sürecinin gerçekleştirilmesi amacıyla, Başkent Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler ve Sanat Araştırma kurulundan etik onayı alınmıştır (Sayı: 17162298.600-175, 17 Haziran 2022). Katılımcıların çalışmaya katılmaları tamamen gönüllülük esasına dayandırılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler anonim olarak değerlendirilmiş, üçüncü şahıs ya da kurumlar ile paylaşılmamıştır.

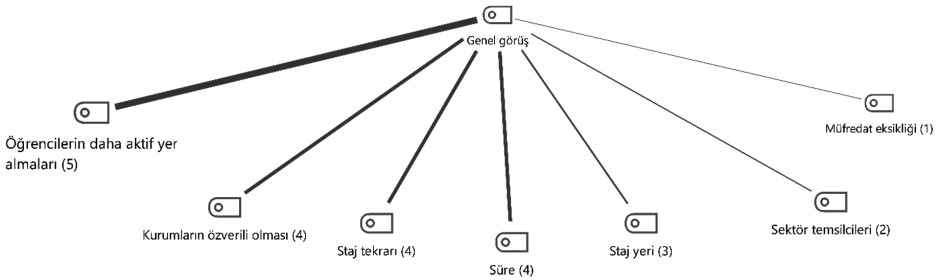
BULGULAR

Görüşmelerde yer alan sorulardan 8 farklı tema belirlenmiştir. Bunun yanı sıra sorulardan betimleyici yorumlama da yapılmıştır. Tema ve kodlardan hareketle kod ağaçları, katılımcı görüşleri ve görüş sıklıkları ortaya çıkartılmıştır. 15 katılımcıya ait YBS öğrencilerinin staj durumlarına yönelik görüşme formları okunmuş ve uzmanların fikir birliğiyle Şekil 1’de sunulan temalar oluşturulmuştur.

Şekil 1. Ana Temalar

Şekil 1’de görüldüğü üzere 15 öğrenci ile gerçekleştirilen görüşme sonucunda 8 ana tema oluşturulmuştur. Bu temalar; genel görüş, öz eleştiri, konumlandırma, staj ile ilgili kavramlar, öneriler, lisans derslerinden faydalanma, staj kazanımları/ deneyimleri ve staj süresinde karşılaşılan durumlar olarak adlandırılmıştır. YBS staj süreci hakkında belirlenen temalar kapsamında toplamda 333 anlamlı görüş alınmıştır. Bu görüşlerin çoğunluğunu staj kavramları ve karşılaşılan durumlar oluştururken öz eleştiri ve genel görüş ifadeleri en az görüş alınan temalar olduğu anlaşılmaktadır. Belirlenen temalara yönelik veri kodlamaları yapılmıştır. Şekil 2’de genel görüşler temasına yönelik oluşturulan kodlar sunulmuştur.

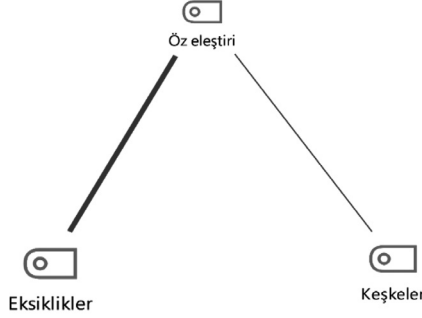

Şekil 2. Genel Görüş Temasına Ait Kodlar

YBS staj süreçlerinde genel görüş temasında yer alan ifadeler 7 kod altında toplanmıştır. Bu kodlarda en çok belirtilen görüş öğrencilerin staj yaptıkları kurumlarda daha aktif yer almaları gerektiğidir. Diğer taraftan kurumların staj konusuna daha özverili yaklaşımları, staj süresi ve staj tekrarı gibi konularda görüşler de belirtilmiştir. Diğer görüşlere nispeten daha az belirtilen görüşler ise staj yerinin bulunması ve sektör temsilcileri ile ilgilidir. Genel görüş temasına yönelik örnek görüşler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcılara Ait Örnek Genel Görüşler	
Genel Görüş Alt Kodları	Örnek Görüşler
Öğrencilerin daha aktif yer almaları	“Staj yapan öğrenciler girişken ve aktif davranmaları gerekiyor...” “... staj döneminde kurumun size verdikleriyle yetinmemeniz gerekiyor.” “... kendi yeteneklerimizi keşfedip bunların üstüne düşmemiz gerekiyor.” “Okulumuz devam ederken bir sektörde yer aldığımızda ne kadar çok şey bilmediğimizi görüyor ve daha çok öğrenmeye çalışıyoruz...”
Kurumların özverili olması	“... kurumlar bizleri ilgi alanlarımıza göre bir yerlerde konumlandırırsa daha iyi olurdu...” “YBS öğrencilerine daha fazla kurumlarını kapılarını açmalı diye düşünüyorum” “Okullar veya kurumlar bu konuda yeterince destek olmuyor... Bir iş yeri neden stajyer öğrenci almak istemez ki?” “... halbuki dünyada bizim bölümümüz çok önemli bir yere sahipken ülkemizde deneyim almamıza daha çok imkan verilmesi gerektiğini düşünüyorum...”
Staj tekrarı	“...olabiliyorsa bütün dönemlerde staj olmalı” “... staj sayılarının artırılması gerektiğini düşünüyorum...” “Stajın tekrarlı ve zorunlu olması gerektiğini düşünüyorum...”
Süre	“Staj süresi daha uzun olmalı.” “Staj süresinin 20 gün olası hiç kimsese yetmiyor...” “20 iş günü staj süresi için çok yetersiz...”
Staj yeri	“Öğrenciler staj yeri bulmakta çok zorlanıyor.” “Okullar veya kurumlar staj yeri bulma sürecinde destek olmalılar.” “YBS öğrencilerinin çoğu kendi alanıyla alakasız yerlerde staj yapmak zorunda kalıyor...”
Sektör temsilcileri	“... YBS öğrencilerine dair daha fazla sektörden temsilciler oluşturulması sağlanmalı...” “...kesinlikle sektörle alakalı bir vakit geçirilmesi gerekiyor...”
Müfredat eksikliği	“Aldığımız dersler bakımından mühendislik öğrencilerinden biraz daha geride kalıyoruz...” “... aldığımız dersler hem mühendislik hem işletme temelli dersler bu yüzden de sektör bizi konumlandıramıyor”

Öz eleştiri ana temasında bulunan görüşlerden oluşturulan kodlar ve kodların dağılımı Şekil 3’te sunulmuştur.

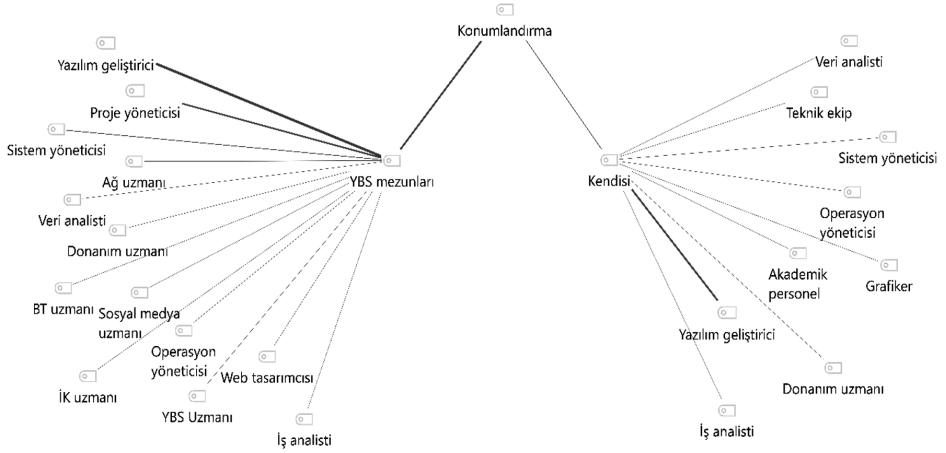

Şekil 3. Öz Eleştiri Temasına Ait Kodlar

Öz eleştiri olarak belirtilen görüşlerden hareketle eksiklikler ve keşkeler alt kodları oluşturulmuştur. Söz konusu kodların dağılımında eksikliklerin daha çok olduğu görülmektedir. Eksiklik ve keşkeler bağlamında belirtilen görüşler Tablo 3’te sunulmuştur.

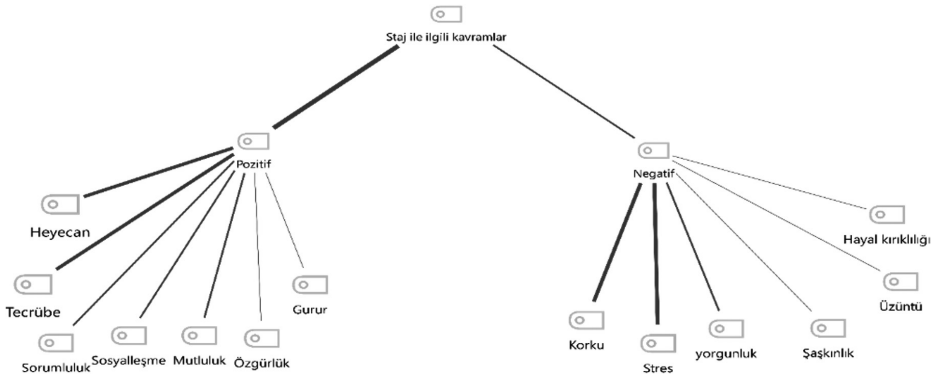
Tablo 3. Katılımcıların Öz Eleştiri Görüşleri	
Öz Eleştiriler	Örnek Görüşler
Eksiklikler	<p>“2. ya da 3. sınıftayken biraz daha profesyonel anlamda çalışmış olabilseydim...”</p> <p>“Yazılım konusunda gelişmem gereken bir çok konu olduğunu farkına vardım.”</p> <p>“İnsan ilişkilerinde daha fazla gelişmem gerektiğini gördüm”</p> <p>“...detaylı bilgi eksikliğimin olduğunu fark ettim”</p> <p>“Ders içeriklerinde yüzeysel geçildiğini fark ettim...”</p> <p>“Kurumsal kimliğimin eksik olduğunu gördüm...” “Firmada istekler doğrultusunda çalışma eksikliğim olduğunu gördüm.”</p> <p>“...daha çok pratikte eksiklerim olduğunu gördüm.”</p> <p>“...İnsan ilişkilerinde eksiklik olduğunu gördüm. İş hayatında atılmakta geç kaldığımı fark ettim.”</p> <p>“...Stajdan sonra bir şey biliyorum değil öğrenmem gerek düşüncesiyle hareket ediyorum.” “...Araştırmacı yönüm çok eksikti.”</p>
Keşkeler	<p>“Stajın başında keşke daha düzgün bir yerde staj yapsaydım demiştim.”</p> <p>“Keşke başlarda olan çekingenliğim olmasaydı ve daha fazla sorumluluk alabilseydim...”</p> <p>“Keşke daha çok ilgilensaydım...”</p> <p>“Keşke daha erken bir şeylerin farkına varıp kendimi ona göre yetiştirdikten sonra staj yapmış olsaydım...”</p> <p>“Keşke bütün dönem orada olabilseydim diyorum...”</p> <p>“Yorulduğum ve biraz dinlenmek istediğim zamanlar oldu keşke bu dönemleri daha verimli geçireydim.”</p>

Staj sürecinde bulunmuş öğrencilerden staj yaptıkları kurumlarda kendilerini ve bir YBS mezunu öğrenciyi konumlandırabilecekleri pozisyonlar sorulmuş ve “Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli” kullanılarak oluşturulmuş veri yapısı Şekil 4’te sunulmuştur.

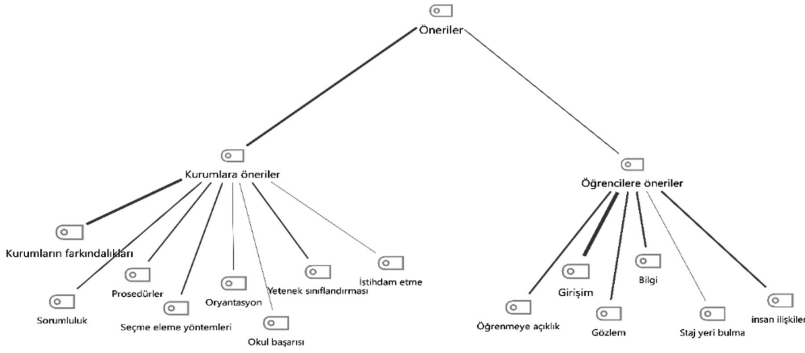
Şekil 4. Konumlandırma Temasına Ait Kodlar

YBS mezunları ve kendilerini konumlandıkları pozisyonlara bakıldığında yazılım geliştirici, proje yöneticisi, sistem yöneticisi, veri analisti ve iş analisti gibi iş kollarının olduğu görülmektedir. Öğrencilerden staj deneyimlerini 5 ana kavramla ifade etmeleri istenmiş ve alınan görüşler doğrultusunda elde edilen kavramlar Şekil 5’te sunulmuştur.

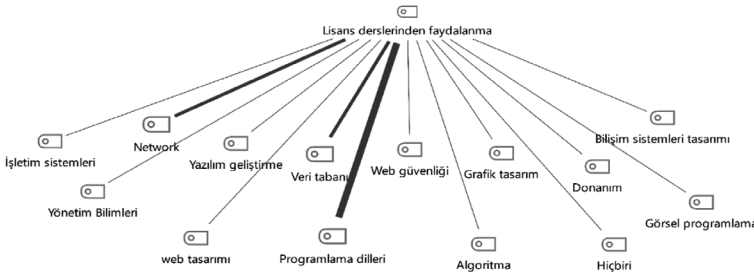
Şekil 5. Katılımcıların Staj Sürecine Yönelik Kavramları

Şekil 5 incelendiğinde pozitif ve negatif olmak üzere iki ana kod oluşmuş ve bu kodlar altında alt kodlar konumlandırılmıştır. Pozitif kavramlar içerisinde en çok vurgulanan kavramlar heyecan ve tecrübe olurken korku, stres ve yorgunluk kavramları en çok ifade edilen negatif kavramlardır. Staj süreçlerini tamamlayan öğrencilerden bundan sonraki staj yapacak öğrencilerin staj deneyimlerinin daha iyi geçmesi için kurumlara ve öğrencilere önerilerde bulunmaları istenmiştir. İfade edilen görüş kodlamalarına Şekil 6'da yer verilmiştir.

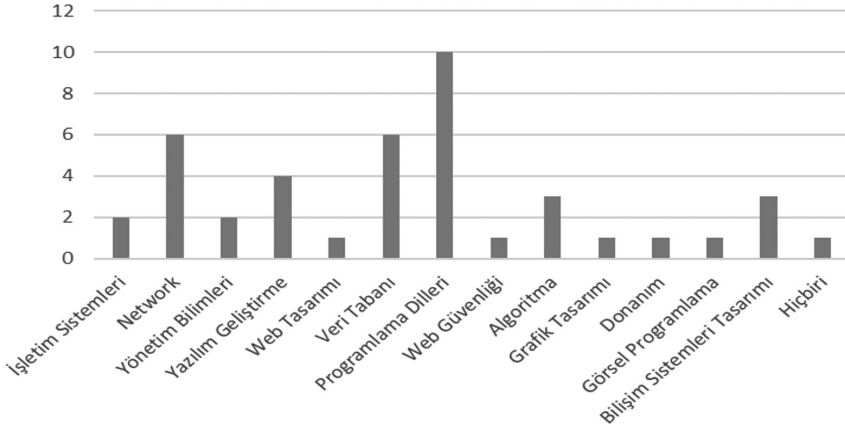
Şekil 6. Katılımcıların Staj Sürecine Yönelik Önerileri

Katılımcıların staj süreçlerine yönelik ifade ettikleri önerilerde kurumlar için; kurumların staj konusu ile ilgili daha farkında olarak davranmaları gerektiğini, staj öğrencilerine sorumluluk vermektan kaçınmamaları gerektiğine ve seçme eleme yöntemlerinde daha esnek olmaları gerektiği konularına değinmişlerdir. Diğer taraftan öğrencilere öneriler kodunda ise staj yapacak öğrencilerin daha girişken olmaları, öğrenmeye açık olmaları ve insan ilişkilerinin sağlanması konularında önerilerde bulunulmuştur. Katılımcılara staj deneyimlerinde lisans eğitimleri boyunca aldıkları derslerden faydalanma durumları sorulmuştur. Öğrencilerin faydalandıklarını düşündükleri lisans dersleri Şekil 7'de yer almaktadır.

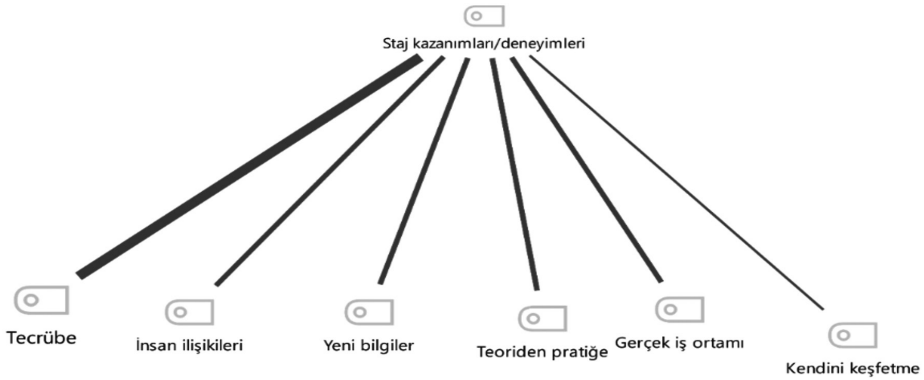
Şekil 7. Katılımcıların Staj Sürecinde Faydalandıklarını Düşündükleri Lisans Dersleri

Katılımcılar staj deneyimleri boyunca yoğun olarak programlama dilleri, network ve veri tabanı derslerinden faydalandıklarını ifade etmişlerdir. Diğer taraftan hiçbir dersten faydalanmadığını ifade eden öğrencilerin olması da dikkat çekmektedir. Faydalanılan derslerin frekans grafiği Grafik 1'de sunulmuştur.

Grafik 1. Katılımcıların Staj Sürecinde Faydalandıklarını Düşündükleri Lisans Derslerinin Dağılımı

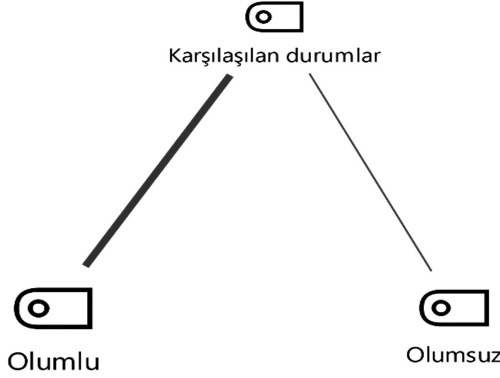
Katılımcıların staj süreçlerinde ne gibi kazanım veya deneyim elde ettiklerine yönelik oluşturulan alt kodlar Şekil 8'de yer almaktadır.

Şekil 8. Staj Kazanımları/Deneyimleri Temasına Ait Kodlar

Öğrenciler staj kazanımı olarak en çok tecrübe elde ettiklerini ifade etmişlerdir. İnsan ilişkilerinin oluşması, yeni bilgilerin elde edilmesi, teorik olarak öğrendikleri bilgilerin pratiğe dökülmesi ve gerçek bir iş ortamında çalışılmayı da ka-

zanim olarak görmüşlerdir. Katılımcıların staj deneyimleri boyunca karşılaştıkları durumları ifade etmeleri istenmiştir. İfade edilen durumların sınıflandırılması Şekil 9'da ve örnek görüşler ise Tablo 4'te yer almaktadır.

Şekil 9. Staj Sürecinde Karşılaşılan Durumlar Temasına Ait Kodlar

Öğrencilerin staj süresi boyunca karşılaştıkları durumlar temasında yer alan alt kodlar olumlu ve olumsuz olarak sınıflandırılmıştır. Şekil 9'dan da anlaşılacağı üzere öğrencilerin karşılaştığı olumlu durumlar olumsuz durumlara nispeten daha çoktur.

Tablo 4. Staj Sürecinde Karşılaşılan Durumlara Yönelik Katılımcı Görüşleri	
Karşılaşılan Durumlar	Örnek Görüşler
Olumlu	<p>"Ekip çok sıcakkanlıydı..."</p> <p>"Yeni başlayan stajyerlere olduğu gibi çay getir götür yaptırmadılar, sorumluluk verdiler..."</p> <p>"Bizimle çok güzel ilgileniyorlardı. Sorularımıza çok güzel cevap veriyorlardı..."</p> <p>"...Kıdemli insanların tecrübelerinden yararlanabildim. Farklı alanlar görmemi sağladılar... Deneyim sahibi oldum."</p> <p>"...Kendimizi geliştirdiğimiz bir süreç oldu... Yeni programlar ve yapılar öğrendik."</p> <p>"Yeni bir şeye nasıl hazırlanılıyor, süreç nasıl ilerletiliyor bunu görmüş oldum."</p> <p>"Bir iş sorumluluğu üstlendim, bana sorumluluk bilinci kazandırdı..." "Daha önce hiç aşına olmadığı hiç kullanmadığım programları ve yazılım dillerini öğrenmeye çalıştım..."</p> <p>"En temelde bir ay da olsa bir staj ücreti aldım bu olumluymdu ..."</p>

	<p><i>“Bana sağlanan imkanlar, rahat çalışabilmem için yerin çok çabuk tahsis edilmesi, Tecrübeli insanlarla konumlanmış olmam, ondan faydalanabilmem olumluydu...”</i></p> <p><i>“Veritabanları, altyapılar vb. gibi şeyleri öğrendim... İşe nasıl başlayacağını, planlama yapılacağını öğrendim... İşin nasıl ilerlemesi gerektiğini öğrendim...”</i></p> <p><i>“Bir şeyler öğrenmek ve öğretmek çok güzel bir duygu. Bu yüzden kendinizi mutlu ve özgüvenli hissediyorsunuz.”</i></p> <p><i>“Çalıştığım kişilerden hem idari, hem teknik hem de akademik açıdan birçok şey öğrendim. Farklı bir çalışma ortamı görmüş oldum... Kendimi daha çok geliştirerek özgüven sahibi oldum...”</i></p>
Olumsuz	<p><i>“Biz yönetim bilişim sistemi öğrencisiydik mühendislik öğrencisi değildik. Biz gömülü sistemler üstüne çalışıyorduk alanımız buydu staja da bu alanda yapacağımızı düşündük ama staja gittiğimizde kurumsal destek birimine atıldığımızı gördük. Bu bizi biraz üzümüştü... Hiç bilmediğimiz bir alana gitmek olumsuz oldu...”</i> “... projelere stajyerleri dahil etmiyorlar.”</p> <p><i>Bilgi işlem çalışanlarıyla bizim aramızda çok fazla etkileşim olmadı... Bilgi alışverişi yapamadık... Yaptıkları işi gözlemleme fırsatımız olmadı...”</i></p> <p><i>“Lisans eğitimi aldığım bölümün interdisipliner bir bölüm olması ve benim ne istediğimi bilmeyen tavırlarımdan kaynaklanan olumsuzluklar oldu...”</i></p> <p><i>“Proje yöneticimin beni projelere dahil etmeyişi olumsuz etkiledi...”</i></p> <p><i>“...oryantasyon dönemi olmadı.”</i> “Çalışma ortamında ise patronların benim gelişmem açısından yapamadığım işlerde hoşgörü göstermek yerine sert çıkışlar gösterdiler.”</p>

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma kapsamında, YBS öğrencilerinin staj deneyimleri incelenmiştir. Çalışmada öğrencilerin staj uygulamalarına ilişkin genel görüşleri yapılandırılmış görüşme yöntemi ile toplanmış, içerik analizi ile analiz edilmiştir. Türkiye’deki çalışmalar incelendiğinde, birçok farklı bölümün staj uygulamalarını değerlendiren çalışmalar var iken, YBS bölümünün staj uygulamalarını araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır. Özellikle çalışma bu eksikliği gidermeyi amaçlamış ve YBS bölümü öğrencilerinin staj uygulamalarını değerlendirmiştir.

YBS programlarında staj uygulamasının gerekliliği literatürde vurgulanmıştır (Yew, 2008). Khalil (2015) yaptığı araştırmada YBS öğrencilerinin staj uygulamasından fayda sağladığını ortaya çıkarmıştır. Dasuki ve diğerleri (2017) yaptıkları

çalışmada staj uygulamalarının öğrencilerin gelişimlerine katkı sağladığını vurgulamışlardır. Ancak Türkiye'deki YBS bölümlerinin hepsinde staj uygulaması zorunlu değildir. Bu nedenle çalışmadaki katılımcılar, YBS stajının zorunlu olduğu ve olmadığı iki farklı üniversiteden seçilmiştir. Geçmiş çalışmalarda, staj çalışmalarının öğrencilerin mezun olduklarında iş bulma olasılıklarını arttırdığı belirtilmektedir (Nghia ve Duyen, 2017). Buna paralel olarak, bu çalışmadaki stajın zorunlu olmadığı üniversitedeki katılımcılar, teorik bilgilerini pratiğe dökememekten ve deneyim kazanamamaktan şikâyet etmişlerdir. Deneyim kazanmada ve dolayısıyla ileride iş bulmada staj önemli bir yere sahiptir (Dost ve Bilgin, 2020). Bu bilgiler ışığında YBS bölümlerinde zorunlu staj uygulaması öğrencilerin mezun olduklarında istihdam edilmelerinde kolaylık sağlayacağını söyleyebiliriz.

Gerçekleştirilen çalışmada öğrencilerin staj deneyimlerine dair verdikleri bilgiler 8 ana temada gruplanmıştır. Bu temalardan bir tanesi katılımcıların staja dair genel görüşlerini yansıtmaktadır. Genel görüşleri incelendiğinde, öğrencilerin staj süresince kendilerine verilen işlerden genel olarak memnun olmadıkları tespit edilmiştir. Bu sonuç Olcay, Yıldırım ve Sürme (2015) tarafından turizm öğrencilerinin staj memnuniyetlerini araştırdıkları çalışma ile paralel çıkmıştır. Her ne kadar alanlar farklı olsa da iki çalışmada da stajyer öğrencilerin kendilerine verilen işlerden memnun olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Bir diğer ana tema önerileri kapsamaktadır. Öneriler öğrencilere öneriler ve kurumlara öneriler olmak üzere iki alt gruptan oluşmaktadır. Kurumlara önerilerin altında seçme ve eleme yönetiminin belirsizliği ve prosedürler öne çıkmıştır. Öğrencilere öneriler de ise girişkenlik ve insan ilişkilerinin geliştirilmesi ön plana çıkmıştır.

Görüşmelerde öğrencilere staj uygulamaları boyunca hangi lisans derslerinden faydalandıkları sorulmuştur. Katılımcılar staj deneyimleri boyunca yoğun olarak programlama dilleri, network ve veri tabanı derslerinden faydalandıklarını ifade etmişlerdir. İlginç bir şekilde 2 öğrenci hiçbir dersten faydalanmadığını belirtmiştir. Bu bilgilerin YBS programlarının müfredat güncellemelerine katkı sağlaması öngörülmektedir.

Katılımcıların staj yaptıkları yerlerdeki kendileri için pozisyonları ve YBS mezunlarının staj yaptıkları kurumlarda hangi pozisyonda istihdam edilebileceği ile ilgili görüşleri arasında farklar dikkat çekmektedir. Örneğin YBS mezunlarının proje yöneticisi olarak istihdam edilmesi gerektiğini düşünmelerine rağmen hiçbir öğrenci kendisinin bu pozisyonda staj yapmadığını ifade etmiştir. Proje yöneticiliği pozisyonunun deneyim gerektirmesi bu farklılığın en doğal açıklamasıdır.

Ancak ağ uzmanı, sosyal medya uzmanı, insan kaynakları uzmanı, web tasarımcısı olarak konumlandırılacaklarını düşünmelerine rağmen bu pozisyonlara destek verecek nitelikte görev almadıklarını ifade etmişlerdir.

Sonuç olarak gerçekleştirilen çalışma YBS alanındaki staj uygulamalarına odaklanmış ve değerlendirmiştir. Çalışmanın hem YBS hem de diğer bölümlerdeki staj uygulamalarına farklı bir bakış açısı kazandıracığı düşünülmektedir. Araştırma sonuçlarında işyerlerinde stajyer öğrencileri konumlandırma, öğrencilerin iş süreçlerini düzenleme ve daha verimli çalıştırma konuları ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda etki oluşturması beklenmektedir. Ayrıca çalışmanın üniversitelerde staj uygulamasının zorunluluğu, süresi ve mevcut müfredatlarında bulunan derslerin öğrencilere mezuniyet sonrasında veya staj sürecindeki kazanımları konularında düzenleme gerekliliklerine yön vermesi düşünülmektedir. Benzer şekilde staj çalışmalarına yön verebilir özellikle farklı üniversite ve bölümler ele alınabilir. Nitel araştırma yöntemiyle yapılan bu çalışma nicel ya da karma araştırma yöntemiyle genişletilebilir. Farklı demografik özellikler kapsamında yeniden ele alınabilir. Staj sürecinde yaşanan süreçler; üniversite, kurumlar ve öğrenciler açısından ele alınarak farklı boyutlardan değerlendirilebilir.

KAYNAKLAR

- Arastaman, G., Fidan, İ. Ö., & Fidan, T. (2018). Nitel araştırmada geçerlik ve güvenilirlik: Kuramsal bir inceleme. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 37-75. <http://dx.doi.org/10.23891/efdyu.2018.61>
- Bailey, K. D. (1982). *Methods of social research*. New York: The Free Press.
- Bensghir Kaya, T. (2002). Türkiye’de yönetim bilişim sistemleri disiplininin gelişimi üzerine düşünceler. *Amme İdaresi Dergisi*, 35(1), 77-103. Erişim adresi: <https://ammeidaresi.hacibayram.edu.tr/Dergiler>
- Chen, C. T., Hu, J. L., Wang, C. C., & Chen, C. F. (2011). A study of the effects of internship experiences on the behavioural intentions of college students majoring in leisure management in Taiwan. *Journal of Hospitality Leisure Sport & Tourism Education*, 10(2), 61-73. <http://dx.doi.org/10.3794/johlste.102.294>
- Çetin, Ş. (2005). Öğrenci stajlarında yararlanılan dersler üzerine ampirik bir değerlendirme: Mersin Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 16(2), 153-169. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/ataad/issue/16796/174477>
- Damar, M., & Bölen, M. C. (2021). Türkiye’de Yönetim Bilişim Sistemleri alanındaki araştırmacıların genel dokusu üzerine bir değerlendirme. *Yönetim Bilişim Sistemleri Dergisi*, 7(2), 86-97. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/ybs/issue/67451/1025787>
- Dasuki, S. I., Quaye, A. M., & Abubakar, N. H. (2017). An evaluation of information systems students internship programs in Nigeria: a capability perspective. *The Electronic Journal of Information Systems in Developing Countries*, 83(1), 1-19. <https://doi.org/10.1002/j.1681-4835.2017.tb00614.x>
- Dost, Z. D., & Bilgin, K. U. (2020). Gençlerin işgücü piyasasına geçişinde deneyim ve staj etkisi. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 1, 119-153. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/cider/issue/56709/655398>

- Elçi, A. (2016). Yönetim bilişim sistemleri öğrencilerinin beceriler ve yetkinlikler algıları-bilgi topluma doğru. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (3), 351-358. Erişim adresi: 10.5961/jhes.2016.171
- Izadpanah, S., Elinç, Z. K., Abay, B. S., & Küçükköşeler, T. (2020). Türkiye'deki içmimarlık eğitiminde staj uygulamalarının değerlendirilmesi. *Uluslararası Mühendislik Tasarım ve Teknoloji Dergisi*, 2(1), 1-9. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/ijedt/issue/53923/657359>
- Khalil, O. E. (2015). Students' experiences with the business internship program at Kuwait University. *The International Journal of Management Education*, 13(3), 202-217. <https://doi.org/10.1016/j.ijme.2015.05.003>
- Nghia, T. L. H., & Duyen, N. T. M. (2018). Internship-related learning outcomes and their influential factors. *Education & Training*, 60(1), 69-81. <https://doi.org/10.1108/ET-02-2017-0030>
- Oktaç, E., Pelit, E., & Arslan, S. (2010). Turizm alanında önlisans eğitimi alan öğrencilerin staj öncesi ve sonrası görüşlerinin karşılaştırılması (Afyon Kocatepe Üniversitesi Örneği). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(33), 141-165. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/esosder/issue/6147/82529>
- Olcaç, A., Yıldırım, İ., & Sürme, M. (2015). Turizm eğitimi alan öğrencilerin staj eğitimi hakkında görüşleri: Gaziantep ili örneği. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (3), 324-334. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/higheredusci/issue/61508/918489>
- Oral, A. İ. (2017). Sosyal hizmetler önlisans programı öğrencilerinin staj uygulamalarına ilişkin görüş ve düşüncelerinin değerlendirilmesi: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi örneği. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 62-80. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/auad/issue/34247/378484>
- Resmi Gazete, (2021, 17 Haziran). Yükseköğretimde Uygulamalı Eğitimler Çerçeve Yönetmeliği, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/06/20210617-2.htm> (Erişim Tarihi: 5.09.2022)
- Schambach, T. P., & Dirks, J. (2002). Student Perceptions of Internship Experiences. *Proceedings of the International Academy for Information Management (IAIM) Annual Conference: International Conference on Informatics Education Research (ICIER)*, Barcelona, İspanya. Erişim adresi: <https://eric.ed.gov/?id=ED481733>
- Strauss, A. L., & Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. Newbury Park: CA: Sage.
- Tektaş, N., Yayla, A. G. A., Sarıkaş, A. G. A., Polat, A. G. Z., Tektaş, M., & Ceviz, Ö. G. N. Ö. (2016). Ön lisans öğrencilerinin staj uygulamalarının değerlendirilmesi: Marmara Üniversitesi Örneği. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(6), 310-318. Erişim adresi: <https://tektasi.net/wp-content/uploads/2020/05/%C3%96nlisans-%C3%96%C4%9Frencilerinin-Staj-Uygulamalar%C4%B1n%C4%B1n-De%C4%9Flendirilmesi-Marmara-%C3%9Cniversitesi-%C3%96rne%C4%9Fi.pdf>
- Tindowen, D. J., Bangi, J., & Parallag Jr, C. (2019). Pre-service teachers' evaluation on their student internship program. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 18(10), 279-291. Erişim adresi: <http://ijlter.net/index.php/ijlter/article/download/496/494>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11. b.). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yew, B. K. (2008). A perspective on a management information systems (MIS) program review. *Journal of Information Technology Education: Research*, 7(1), 299-314. Erişim adresi: <https://www.learnntechlib.org/p/111384/>